

Samelbd.

0/0

die,

DE
COMMOTIONVM
ANIMI
COGNATIONE
COMMENTATIO

QVAM
PRAESIDE
MICH. HEINR. REINHARDO A. M.
ET LYCEI RECTORE

D. XVI Mai. A. O. R. ∞ 15 CC XXXX

IN AVDITORIO PRIMO

DEFENDET AVTOR
JO. HEINR. SPINDLERVS
NVMBERGENSIS

TORGAVIAE
LITERIS PETERSELLIANIS

COMMOTIOMVM
ANIMI
COGNATIONE
COMMENTATIO

AVDITVS
PRAESIDI
MICHEL PERIER RICHARDVS A. M.
PRAESIDI
D. VLM. A. O. E. COLLEGIUM
IN AVDITVS
PRAESIDI
IO. HEINR. SPIELMANNVS
PRAESIDI
IOHANNES PETERSILLIUS

VIRO IURISCONSULTISSIMO
HEINRICO IACOBO
SPINDLERO

Domino hæreditario in Aulick & Klein-
prislich, Regis Poloniarum & Principis Electoris
Saxoniae Ærario a consiliis in negotiis committendis, &
Præfecturæ Portensis Præfecto

PATRI SVO INDVLGENTISSIMO,

has primitias studiorum suorum dicar, dedicar,
consecrat

Filius obedientissimus

IOANNES HEINRICVS SPINDLERVS.

Cum plerisque, Vir Iurisconsultissime
& Pater omni pietatis cultu pro-
sequende, contingit, qui libros Macena-
tibus suis dedicant, ut in iustis idoneisque quæren-
dis excusationibus nimis sint operosi, atque sollici-
ti: istis ego ambagibus eo melius carere possum,
has

has cū mei studii primitias patri offero longe indulgentissimo, quem meis qualibuscunque viribus fore contentum, confido. Profecto mihi ea de re cogitanti nihil unquam iustius nihil æquius visum esse fateor, quā ut semper animum haberem Patris, id est, Eius amoris, curæ, diligentia, atque beneficiorum, semper memorem. Quam ob causam non potui, quin hoc pietati meæ concederem, atque largirer, ut Tibi, Pater, omni honoris cultu prosequende, rudem hanc, parumque politam commentationem demisse traderem atque consecrarem. Spero enim atque confido, prouti etiam meæ ætatis ratio exigit atque expectat, neque Te neque quenquam Lectorem benevolum magnam hic eruditionis copiam, atque varietatem expectaturum esse. Ut vero in literarum studiis possim progredi, religiose precor, ut Deus optimus maximus, Te, Pater honoratissime, Tuorum præsidii, atque emolumentum, & meæ præsertim salutis gratia, in seros usque annos, sospitem & incolumem conservet, atque tueatur; ut ipsam tandem senectutem neque morbus, neque ullus adversæ fortunæ casus premat, sed omni felicitatis genere, perfungaris. Vale. Dedi Torgaviæ d. XV. Maii
A. O. R. ∞ 10 CC XXXX.

VIRO IVRISCONSULTISSIMO
HEINRICO IACOBO
SPINDLERO
PATRONO SVO ET AFFINI
RELIGIOSISSIME COLENDO

S. P. D.

MICH. HEINR. REINHARDVS.

Quod pietas in Te mea & constans in Filium Tvvm optimum amor meus postulare videbatur, nolui committere, ut eius epistola, qua Nomini Tvo, nobis tam venerando, primitias studiorum suorum ausus est dedicare, ad Te veniret incomitata. Tanta enim tamque multa Tua in me meosque existunt merita, tam certa quoque tamque iusta de filio Tvo nobis spes est, ut Tibi & huius abitum non potuerim non publice gratulari, & optima quæque Tibi his literis de eodem polliceri, atque una declarare, quantum Tibi Tvisque debeam, idque multis nominibus. Quinque enim anni sunt, ex quo filium, Tibi summopere dilectum, fidei meæ commisi, quam non sefellisse opinionem Tvam, & confido, & omnino laetor. Enim vero cum intelligeres, filium bonis a natura aut potius Numinis immortalis benignitate dotibus animi corporisque instructum esse, nihil magis habuisti in votis, quam
ut

ut illæ quam optime excolerentur. Neque iuvenis studium,
ardor discendi & diligentia defuit doctorum cupiditati. In
moribus autem expoliendis qualem recipias, nihil attinet TIBI
dicere, cum sis ipse solertissimus ingeniorum iudex. Illud qui-
dem confidenter audeo confirmare, eum paternum omnino
amorem doctorum suorum sibi hic & conciliasse & meruisse:
redire autem in patriam non solum doctiorem sed etiam me-
liorem. Neque ego ista TIBI, qui nihil magis fugis quam adu-
lationem, publicis literis prædicare auderem, nisi plane scirem,
& præcipuos & doctissimos & optimos urbis huius viros me
habere huius rei testes, quorum gratiam & benevolentiam sibi
TVVS ita comparavit, ut & eum luculento amore prosequerentur,
& mihi non minus gratularentur discipulum, quam ego
TIBI filium. Talem igitur tamque præclaram spem de se conce-
ptam ut non solum sustineat, sed etiam augeat atque amplifi-
cet, Deum optimum maximum religiose precor. Si quid au-
tem humana prospicere possumus fata, equidem de TVO ita
mecum statui semper, eum ita confirmatum, ea virtutis & seve-
ræ & elegantis disciplina imbutum, abire in academiam, ut, quod
facio rarissime, huic tamen felicissimum studiorum successum au-
deam promittere. TIBI autem maximas ago habeoque gratias,
quod me huius lætitiæ participem esse voluisti, nunquam diffusus
es nostræ vel doctrinæ vel industriæ, denique me meosque iis
cumulasti beneficiis, quorum memoriam gratissima mente sem-
per colam & venerabor. Te autem Numen æternum diu ad-
huc servet sospitem atque salvum, ut non solum una cum gen-
te TVa splendidissima omni felicitatis genere fruaris, sed etiam
de huius TVi filii iunioris progressibus, quos in literarum studiis
faciet, atque fortuna quam diutissime non minus ipse læteris,
quam ego de TVa insigni benevolentia, patrocinio, &, si fas est
dicere, TVO in me amore. Vale. Dedi Torgaviæ
d. XV. Maii. A. O. R. ∞ 10 CC XXXX.

§. 1.

Cum sciamus hominem constare duabus partibus, animo & corpore: inpraesentiarum tantum duplicem animi facultatem cognoscendi apperendique consideremus. Cognoscendi illa facultas primum se exhibet, dum res, nobis circumiectas, sensuum ope eorumque instrumentorum percipimus, earumque quasdam quasi imagines efformamus, quae, animo impressae, dicuntur Idea. Idea autem est effigies, seu imago rei animo impressa.

§. 2.

Deinde cognoscendi facultas non solum res nobis circumiectas percipit, sed etiam absentes revocat, modo sint aliquando sensibus perceptae, licet alia quadam ratione; res enim praesentes pulsu quodam seu oblectatione sensuum instrumentorum percipiuntur; remotae vero instauratione, & imaginum recursione, quae vis propria Phantasiae. Phantasia enim est facultas mentis humanae, rei quondam perceptae, sed nunc absentis, imaginem revocandi, quam primum praecesserit cogitatio, cum eadem connexa: revocatae vero imagines dicuntur Visa, seu Spectra.

§. 3.

Cum itaque phantasia sola in rerum olim perceptarum representatione elaborat; talesque eas repraesentat quales animus antea percepit: fieri nequit, quin claritas obscuritasque visorum claritati obscuritati que imaginum sensu perceptarum respondeat. Saepe vero accidit, ut aut tantum semel, aut perfunctorie & quasi in transitu rei imaginem hauriamus, ideoque confusam

falam accipiamus ideam: ex ideis istis confusis, confuse oriuntur rerum notiones. Quid igitur miremur, quid sit, quare vulgo verum non minus quam bonum putatitium vehementer appetamus, malumque putatitium valde aversemur pariter ac ipsum malum verum; cum notio boni appetitionem, notio mali averfationem exciter; confusa vero notio, dum ideam multiplicis boni malique confundit, utramque reddit vehementiorem. Videmus igitur in altera animi facultate, quæ est appetendi, omnium animi commotionum originem. *Animi enim commotiones*, quid sunt nisi actus vehementiores appetitus sensitivi, & averfationis sensitivæ? facultas quidem appetendi & averfandi dicitur sensitiva, quando rationi non obtemperat.

Quid sint
commotiones
animi?

§. 4.

Earum divi-
sio,

Ex appetitu sensitivo voluptatem, ex averfatione tædium capimus, dum ipse appetitus nisus animi est boni cuiusdam, consequendi, eoque fruendi; averfatio autem est nisus animi mali averfandi aque nobis removendi. Efficitur ergo, omnibus animi commotionibus voluptatem tædiumve, germanice Lust oder Unlust, inesse. Perperam itaque pro ipsis animi affectionum speciebus habentur. Omnes enim animi commotiones, aut voluptate, aut tædio, aut utriusque commixtione continentur. Appellantur autem commotiones, quæ in apperendo consistunt, seu cum voluptate quadam coniunctæ sunt, *commotiones iucundæ*. Quæ vero in averfando consistunt, seu cum tædio coniunctæ sunt, *molestæ*. Quæ tandem molestum quid iucundumque simul in se habent, seu in quibus voluptas & tædium immixtum est, *mixtæ*, dicuntur. Cum vero hæc tria genera commotionum animi denuo in diversas abeant formas seu species: iam quidem harum fontes & origines declarare studebimus, ut earum convenientia & inconvenientia eo magis pateat.

Commotiones iucundæ,
molestæ,
mixtæ.

§. 5.

iucundæ
commotiones
animi genera-
les,
Voluptas,

His itaque constitutis primum de iucundis animi commotionibus, ex voluptate natis, agemus. Iucundæ enim dicuntur, quia *voluptas* nihil est, nisi iucunda quædam animi corporisque perceptio, quam bonum sive verum, sive putatitium

titium nobis adfert. Corpus quidem ritillatione delectatur; *delectatio* enim est voluptas svaivitate sensuum instrumenta de-Delectatio, leniens. Animus habet tantummodo svaivem aliquem sensum boni, qui si maior est, dicitur *gaudium*, quod in se considera Gaudium. rum, est prædominium insigne voluptatum de bono præsentem, ideo, ut minus tedium si quod adfit non percipiatur, sed gaudii magnitudo boni responder magnitudini. Bonum enim est id, quod nobis adfert voluptatem. Qualem habemus voluptatem tale gaudium etiam est. Gaudii ergo magnitudo boni responder magnitudini.

§. 6.

Rebus vero cum gaudemus compluribus, primum omnium quæramus, numne etiam re nobis incognita, quam primum eius bonitatem percipimus, delectemur? Ita sane est, istaque gaudii forma dicitur *admiratio*, quæ voluptas ex Admiratio. re inusitata, si causas eius ignoramus, hausta.

§. 7.

Delectamur vero etiam rebus, opinione nostra absurdis, *Iucunda Com-* quæque risum nobis eliciunt. *Risus* enim voluptas est vehe- motio animi mens ex rebus nostra opinione absurdis, inopinato nobis ob- specialis ex re- jectis. Facile igitur is, qui rider, suam ipsius prodit ignoran- bus absurdis, tiam; non enim raro usu evenit, ut quis multas res, quæ- Risus. rum veritatem introspicere nequit, absurdas habeat. Riden- do itaque, aliis ipse risui est. Sed dicas forsitan, quare res tantummodo absurda risum conciret? cum tamen in hominum consuetudine accedit quotidie, ut facientiæ, sermonesque iocosi risum commoveant. Quid vero sunt facientiæ? quare interdum sermonibus operam damus iocosis; Fit illud profecto, ut alterius, cum quo sermone certamus, dictis, comita, & liberali, & subtili quadam ratione ita respondeamus, ut ille summa urbanitate deducatur ad absurdum.

§. 8.

Denique sua cuiusque benefacta gaudium efficiunt ho *Iucunda* mine libero dignissimum, idcirco etiam optimum, iustissi- commotiones mumque. Ea enim quæ voluptas potest esse iucundior, qua- animi specia- suorum cuiusque benefactorum dulci recordatione animus les ex bene perfunditur? Quam animi commotionem *acquiescentiam* di- factis, cunt

1. Acquiescunt *in se ipso*. Hæc est voluptas, quæ oritur, si facta nostra nobismetipsis representamus tanquam bona, nec ultra iudicium hoc quicquam præterea attenditur. Is vero, qui nunquam sua sorte contentus est aut semper affectat maiora, aut semetipsum accusat, quod facta sua præclara non alio tempore maiore cum laude edidit, divina illa nunquam gaudere queat voluptate.

§. 9.

2. Gloriæ sensus. Alteram, quæ ex benefactis nascitur, commotionem dicunt *gloriæ sensum*. Gloriæ vero sensus est voluptas vehemens, inde orta, sua si quis videt benefacta laudari: Ad gloriam ergo consequendam necesse est, non solum præclarum quid faciamus, sed factum esse homines sciant. Quam animi affectionem ne cum ambitione confundamus, cautio adhibenda est. Magnum enim inter utramque reperimus discrimen, si attendimus. Gloriæ sensus videtur benefactorum laudatione oriri, ambitio vero in operosa consistere honorum adfectione. Ex eodem tamen fonte duæ oriuntur animi commotiones non mirus odiosæ, quam fugiendæ. Quarum

3. Arrogantia, una *arrogantia*, seu voluptas gestiens seque efferens insolentius, propterea quod quis suorum facinorum, nemor semetipsum, qui aliis supra meritum anteferatur, dignum iudicat.

4. Iactatio. Altera *iactatio* sive voluptas sua facinora sapissime commemorandi, aliusque efferendi.

§. 10.

Iucundæ commotiones animi speciales ex bono obtinendo,

1. Spes,
2. Fiducia,

Tertium gaudii genus ex bono oritur adhuc obtinendo; quod si minus certum est, animo quidem commovemur, tanta vero voluptas non est, quanta tunc effunditur animus, si bonum futurum est certissime. Spem illam, hanc fiduciam dicunt. *Spes* est voluptas ex bono, non adeo certo obtinendo. *Fiducia*, Germani dicunt *vertrauen*, est voluptas cum quadam animi exultatione coniuncta, ex bono, sine dubio in posterum obtinendo. Ex boni obtinendi fiducia maiorem percipimus voluptatem quam ex ipso, quo iam fruimur bono. Si enim bonum omnibus impedimentis remotis certissime futurum consideramus, mentem ab omnibus iis abstrahimus incommodis, quæ sapissime, cum bonum obtinemus, eveni-

eveniunt, ideoque voluptatem diminuunt. Compluribus vero impedimentis, quo minus bonum obtinere possimus, nobis inopinato oppositis, fiducia quoque perit. Sed alia interdum voluptate nihil minus excitamur, ita, ut tanto flagremus boni capeffendi ardore, ut omnis obstaculorum & impedimentorum metus reiiciatur, quam quidem animi perturbationem dicunt *animositatem*. Animositatis vero excessus est *audacia*.

3. Animositas,
4. Audacia:

§. 11.

Bonum sapius putaticium sequimur perinde ac verum, animusque eo commoveretur, que commotio dicitur *libido*, quæ est voluptas temere agendi faciendique quicquid libet. Non semper itaque libido in amore erga sexum alterum consistit. Amor enim in sexum alterum longe aliam gignit commotionem, quam infra suo loco sumus expedituri.

Incuncta commotio animi specialis ex bono putatio, Libido.

§. 12.

Quarta ratione afficimur gaudio, si malum, quod antea metuimus, feliciter depulsum est; Que gaudii forma dicitur *Hilaritas*, sed a gaudio, in se considerato, tota fere seivincta est natura. Illud enim bonum desiderat præfens, hæc vero sine eo locum habet. Nam Hilaritas est voluptas ex malo ita feliciter depulso, ut mali ne metus quidem adhuc supersit.

Incuncta commotio specialis ex malo vitato, Hilaritas.

§. 13.

Gaudio nos porro adficit aliorum felicitas, infelicitas & Incuncta culpa. Si de aliorum gaudemus felicitate, feramur necesse est quodam erga illum *amore*, qui est voluptas ex pulchritudinis cognitione orta, quæ vero voluptas duplex est. Representabilis una, quam dicunt *Lasciviam* seu amorem in sexum alterum valde obscenum, altera vero laudabilis, & quidem vel primo propter beneficia alicuius in nos collata; unde oritur *Gratitudo*, seu gratus animus, quæ voluptas est ex beneficiis ab eo in me collatis, quem amore complector: vel secundo propter bonum alterius singulare, unda nascitur *Favor* seu voluptas ex consideratione boni cuiusdam singularis. Nascitur quoque *veneratio* seu voluptas inde orta, cuius bona tanquam magna mihi que utilia animo meo contemplor. Nascitur denique *benevolentia* sive voluptas ex gratia boni.

Incuncta commotiones speciales ex aliorum felicitate,
1. Amor,
2. Lascivia,
3. Gratitudo,
4. Favor,
5. Veneratio,
6. Benevolentia.

ta boni gratia, quod alteri inest cui faveo, propterea & plura bona inesse cupio.

§. 14.

Iucunda commotio specialis vel ex aliorum infelicitate, *Malevolentia*; Vel ex aliorum culpa, possit, quæ voluptas nominatur *irrisio*.

Adfert vero etiam ipsa infelicitas nobis non raro quandam voluptatem, qua si commovemur, malevoli dicimur. *Malevolentia* enim est voluptas ex malo alterius profecta, quod nobis utile existimamus. Voluptate denique capimur, si quispiam, a quo animo sumus alieno, aut contra decorum aut contra bonos mores aliquid committit, ita ut ei vitio vertiorum culpa, possit, quæ voluptas nominatur *irrisio*.

§. 15.

Commotiones animi molesta generales,

Venio nunc ad alterum animi commotionum genus, ex tædio proficiscentium, quas commotiones dicunt molestas. Et quidem primum omnium videamus tædium ipsum in se consideratum insigne & ex quavis magni mali cognitione ortum, eamque commotionem dicunt *tristitiam*. Sin vero tædium insigne ex deformitatis cognitione, quæ alteri inest, oritur, tunc dicitur *Odium*.

§. 16.

Speciales Commotiones molesta ex malo declinando,

Quod si autem malum magnum periculosumque & nulla ratione declinabile iudicamus, ita ut ingens tædium inde percipiamus, ista sane commotio dicitur *desperatio*, sive vehemens tædium, inde natum, quod nulla reliqua est rerum meliorum expectatio. Minor vero tædii huius gradus est *puffillanimitas*, quæ tædium ex difficultate boni, quod cupimus, impetrandi, seu mali, quod averſamur, avertendi. Ea igitur seiuncta est a desperatione, quod in ea nulla spes omnino reliqua est, in hac vero superest aliqua, licet parva.

§. 17.

Speciales commotiones molesta ex nostris malefactis,

Ipsa quoque nostrorum malefactorum recordatio tædium nobis comparat magnum. Quod si enim male nos fecisse putamus, factique nos penitet, habere dicimur *penitentiam*, quæ vehemens tædium est, quod male nos fecisse putamus. Accidit vero non raro etiam, ut boni nos peniteat facti, quod fit, si beneficia nostra sive male sunt collocata, sive si bonum quod nostram adversus opinionem sinistre cedit: sed ea ratione res, quæ putabatur antea bona, inopinato eventu deinde fit

fit mala. Si, quocunque modo malefactum commisimus, & ab aliis perperam de eo facto iudicatur, nos eius pudet. *Pudor* enim est tædium perceptum ex aliorum sinistro, de nobis nostrisque facinoribus, iudicio.

§. 18.

Tædium capimus ex aliorum quoque infelicitate, & se. *Molestæ* licitate, illud commiserationem & misericordiam, hoc *invidiam* invidiam, æmulationem, & obtrestationem concitat. *Miseri-* cordiam dicimus insigne tædium ex alterius, quem amamus, calamitate; *Commiserationem* vero tædium ex miseria alterius iniuria laborantis. A felicitate contra alterius si tædium oritur, aut invidentia, aut æmulatione aut obtrestatione animus commovetur. *Invidentia* est tædium susceptum propter alterius res secundas, nihil nocentes invidenti. Perperam ea dem definitio invidiæ tribuitur. Invidia enim non in eo, qui invidet solum dicitur, sed in eo etiam cui invidetur. *Æmulatione* est tædium, quod gignitur, si eo, quod concupiscimus, alius potiatur, ipsique careamus. In rebus vero honestis æmulatione plane est laudabilis. Denique *obtrestatio* est tædium perceptum, si alter eo, quod ipse obtinui, quoque potiatur, eaque re, detrimentum mihi asferre, abs me iudicetur.

§. 19.

Iniuria nobis illata vehementer commovemur, magnum tædium percipimus, simul ac iniuria laceessimur, sive ab eo, quem odimus, ubi excandescimus; sive ab eo, quem amamus, cuius indignamur. *Excandescencia* vero est tædium, quod statim iniurio percipimus, simul ac iniuria ab eo nobis infertur, quem odimus. Excandescenciam sequitur *ira*, sive tædium vehementis & perdurans, ex iniuria, nobis ab eo illata, quem odimus. Ipsa vero ira mater est inimicitiae, quæ est ira, ulciscendi tempus observans; & *Discordia*, quæ est ira concepta in eum, quem odimus propter iniuriam haud ita magnam nobis adlatam. Denique *Indignatio* est tædium si is, quem amamus, iniuria nos laceffit.

§. 20.

Magno tædio quoque propter malum præsens afficimur, & quidem primum omnium aliorum morte commovemur, quod

- 2. Pudor.
- 1. Molestæ
- 2. Commiseratio,
- 3. Invidentia,
- 4. Æmulatione.

- 1. Excandescencia,
- 2. Ira,
- 3. Inimicitia,
- 4. Discordia,
- 5. Indignatio.

Molestæ commotio specialis ex morte amici,

Lucius. quod dicitur *luctus* sive *tædium* ex eius, qui carus fuerit, obitu. Interitus vero quo acerbior fuerit, eo maior est *luctus*.

§. 21.

Sed quot genera mali sunt præsentis, tot quoque genera commotionum; qua de causa eas solummodo breviter commemorare volumus, quæ nobis obveniunt sæpissime. *Dolor* est *tædium* ex malo, quo sive nos ipsi, sive ii, qui nobis sunt cordi, cruciantur. *Angor* est vehemens *tædium* ex quo vis malo nos graviter premente. *Ærumna* est *tædium* gravissimum, si malo ingenti nos videmus submersos. *Lamentatio* est *tædium* ex magno malo, cum eiulatu coniunctum. *Mæror* est *tædium* ex malo magno, quod lacrimas elicit. *Mæror* est *tædium* ex malo durabili & constanti quam commotionem Germani dicunt *niedergeschlagen*. *Adflicatio* est *tædium* ex vexatione corporis ortum. Hæ multæ & complures aliæ animi commotiones ex malo oriuntur præsentis, quod quidem quo acerbius est, eo maiores efficit commotiones. Sed prouti ratio eius atque conditio postulat, ita etiam *tædium* se exferit, ut oriatur, sive cum mærore aliquo, seu lamentatione, quod animi prodit mollitiem, atque effeminationem, quæ decet mulierem: sive cum mæstitia & angore, quod iis plerumque evenit, qui suis malefactis malum sibimetipsis concitant: sive cum dolore aliquo quo etiam viri afficiuntur.

§. 22.

Novum *tædii* genus animo nostro malum commovere appropinquans; quod quidem, ut legibus consentaneum est naturæ, depellere quam primum & evitare cupimus. Animi illam commotionem *fugam* dicunt *mali*, sive *tædium* ex malo nobis imminente, quod superfugere cupimus. Quod si fieri nequit, malumque magis magisque appropinquat, timemus. *Timor* enim est *tædium* ex malo magis magisque appropinquante. Si malo certissime veniente nostræ ipsi timemus fortunæ, & cum remedii inveniendi gratia agitamus consilia, dicimur solliciti. *Sollicitudo* enim est *tædium* ex malo quodam ortum ad illud iustis remediis avertendum, cum cogitationibus tristissimis coniunctum.

§. 23.

§. 23.

Alia quadam ratione commovemur, si malum nobis inopinatum subito supervenit. Sunt, qui isto superventu solummodo conturbantur: quæ *conturbatio* est tædium, quo affici mur, quando malum inopinatum nostra opprimit cogitata. Quidam vero statim exanimantur, quæ *exanimatio* est tædium gravissimum ex repentino superventu magni cuiusdam mali, ita ut animus quasi sui obliviscatur. Germani dicunt vor Schrecken halb todt seyn. Quidam expavescent. *Pavor* enim est vehemens tædium ex malo repentino, ipsam mentem suo loco movens. Quibusdam denique istiusmodi mali occupatio *terrorem* incutit. Qui dicitur esse vehemens tædium ex adventu mali inopinati.

Molesta commotiones speciales ex malo inopinato,
1. Conturbatio,
2. Exanimatio,
3. Pavor,
4. Terror.

§. 24.

Malum, longo temporis intervallo post futurum, quorundam animos iam commovet. Quoties enim in eius incidunt cogitationem, horrore perstringuntur. Germani dicunt *die Haut schauert mich*, wenn ich daran gedencke. Eadem commotione animus perturbatur mali præteriti subita recollectione. *Horror* igitur est tædium ingens, exortum ex cogitatione mali ingentis, licet nondum præsentis. Quod si vero nobiscum cogitamus, hoc vel illud malum aliquando nobis usu evenire posse; *metuimus*, sive tædium percipimus ex malo opinione nostra aliquando futuro.

1. Horror,
2. Metus.

§. 25.

Animi commotionibus ex tædio mali cuiusque proficiuntibus, eæ quoque suo iure adiungendæ sunt, quas mali permanentis tædium parit: Nempe *formido*, sive tædium ex malo pernicioso permanente; & *molestia* sive tædium, ex malo operoso, quam periculoso, eoque permanente.

Molesta commotiones speciales ex malo permanente.

§. 26.

Ultimum, quod adhuc commemorare in animo est, commotionum genus, hoc est, quod ex bono sive vero sive putativo nascitur. Sed miremur profecto, quod etiam bonum mentem humanam implere possit tædio. Sed qua ratione hoc fiat, videamus. Tanta vis tædii est propter cuiusdam boni moram, ut, si vehemens est, ipsum corpus

Molesta commotio specialis ex morâ boni,

Desiderium. animamque exedere & conficere possit. Eam animi commotionem dicunt *desiderium*, quod est tedium ex mora boni futuri.

§. 27.

Molesta commotio specialis ex boni abundantia, Alterum tedium ex boni descendit abundantia, si tantam habemus bonorum multitudinem, ut iis omnibus, ac singulis frui nos tædeat. Aut si boni cuiusdam, quo antea delectabamur, crebriore usu quotidianaque frequentia, adeo pertesimus, ut ipsum bonum putemus malum. Hæc commotio Fastidium. *fastidium*, seu vehemens tedium rei eiusdem, ex qua antea voluptatem percepimus, nominatur.

§. 28.

Commotio- Restant commotiones mixtæ, quæ voluptatem habent
nes animi atque tedium promiscue. Quarum cum haud ita sunt multa
mixtæ, suspicio quippe, animi fluctuatio, cupiditas, cupiditas
vindictæ, & indigentia, eas ad genera sua referre supervacaneum
existimo. Sed sine ordinis discrimine, commemorabo *suspicionem*,
1. Suspicio, sive alternationem voluptatis & tædii, si de virtutibus
aut vitiis, de bono aut malo nostro opinionem habeamus incertissimam: & animi *fluctuationem*, quæ voluptatis & tædii est
2. Animi fluctuatio, alternatio, si in obtinendi boni versamur ambiguitate. Sic
3. Cupiditas, *cupiditas* est alternatio voluptatis & tædii, si rem quidem cupio, sed me ea potiri posse dubito. Ex ea cupiditate nascitur
4. Cupiditas vindictæ, *cupiditas* vindictæ, quæ est alternatio voluptatis & tædii, si autorem mali, nobis præsentis, alio malo afficere cupio, ut eum
5. Indigentia mali nobis illati peniteat. *Indigentia* est alternatio voluptatis & tædii, si res quæcumque infantis instar vehementer appeto, licet, cui bono, ipse nesciam, ubi non potest non tedium accedere propter boni consequendi ambiguitatem.

§. 29.

Commentationis præsentis usus a) in consuetudine hominum. Cum igitur pro virili parte satis commotionum vim & naturam declaravimus: brevissimum de usu commodisque huius doctrinæ quasi epilogum adiungemus. Quod commodum ex ea scientia capiunt ii, qui ad rempublicam accedere, ibique emergere student; cum pro hodierno rerum statu, plurimum amori, plurimum gratiæ, plurimum odio atque invidiæ detur. Si quis vero commotionum solidam habeat notitiam

notitiam, per facile ei est interiores hominum propensiones introspicere, perscrutari, earumque in consiliis capiendis rationem habere. Siquidem in consuetudine hominum sapissime homines suæ ipsius animi commotioni indulgere reperiuntur. Prudenter vitæ instituendæ rationi consentaneum est, ut tempori tunc inserviamus, & sciamus, quomodo animi commotiones nobis utiles excitemus, contrarias sedemus. Quis autem non videt motus animi plerumque concurrere, & ab aliis occasionem suppeditari ad alios vel tranquillandos, vel movendos & accendendos? Valet enim omnino hic illud præceptum, quod facilius semper sit transitus ad affines commotiones incitandas, earumque concursu motum convenientem fieri fortiozem.

§. 30.

Si quoque merito nihil difficilius iudicatur, quam re-
gere animi sui commotiones, gubernare, atque ad virtutem ^{mandis animi}
componere: Sane perquam necessarium est, cum earum ^{commotioni-}
omnium causas atque principia nosse, tum vero etiam scire ^{bus.}
earum convenientiam & quasi familias. Namque quo altius,
quoque sapius descendimus in animum nostrum, eo certius
reperiemus, sapissime commotionem animi concitari, propter
causas levissimas, ideo, quoniam præcessit similis quidam, licet
a sequente diversus, motus. Ut enim hoc utar, facilius nos
irasci constat ei, cum quo nobis vel inimicitia, vel discordia
tam intercessit, quam si eundem nullo adhuc odio persecuti
sumus. Deinde, quis ignorat, similes animi motus facillime
se coniungere ad animum nostrum perturbandum. Sic ob-
trectamus ei, cui invidemus. Sic ad fugam alicuius mali
facile se adiungit timor, & sollicitudo. Sic angores, ærumnæ,
interiores, lamentationes aliique motus nos sæpe infe-
stant eodem tempore. Sic spes, fiducia, animositas, audacia, non
raro in eodem animo se coniungunt. Cui male volumus, eun-
dem irridemus. Cui favemus, eum veneramur, ei bene volu-
mus. Quarum quidem commotionum mire se coniungentium
nulla alia causa est, quam earundem similitudo, cognatio, seu
affinitas. Enim vero in commotionibus animi mixtis quasi
affinitatem quandam inesse, in omnibus motibus, qui ex vo-
lupta-

luptate vel tædio proveniunt, cognationem quandam locum habere iure dicamus, eamque modo arctiorem, modo magis remotam, prouti causis aut origine sua magis inter se conveniunt. Denique illud quoque tenendum est, similitum commotionum concursu & societate motum animi fieri vehementiorem, quam si sit solus nullisque auxiliis adiuvetur, ut hic quoque valeat illud, quod alias dicimus, vim unitam esse fortiorem. Sicut autem hæc commotionum similitudo & convenientia in causa est, quare modo ex alio motu consequatur & oriatur motus similis, modo plures motus se coniungant, modo unus aliquis motus augeatur, & intendatur: sic miri huius eiusque triplicis eventus una & vera causa est Phantasia, quæ convenientiam maxime sequitur, etiam in notionibus confusis gignendis, a quibus omnis animi commotio tamen proficiscitur. Quanta autem utilitatis est scire, & intelligere tales commotionum animi origines, & quasi generationes? nonne easdem facilius compescas in temetipso, si primas earum causas, atque fontes intellexeris? nonne earum insidias facilius deteges atque vitabis, si earum imperus, & occultas artes prævideas, atque præsentifcas? nonne etiam earundem vehementia atque vis eo minus abs te reformidanda erit, quo propius introspexeris illarum auxilia & confociationes calleasque artem illarum dispellendi conspirationem? Quo quidem modo nascitur, aut saltem plurimum iuvatur pulcerimum illud motuum animi regimen, & nobilissima illa victoria, qua quis semetipsum animumque suum vincit.

§. 31.

c) in oratoria.

Jam vero in arte dicendi etiam hæc doctrina de perturbationum animi convenientia insignem præstat utilitatem. Cum enim profecto summa oratoris ars atque scientia eluceat in his ipsis motibus modo exsuscitandis modo refrenandis: qui is possit huic duplici officio commode satisque recte satisfacere, nisi perspexerit, omnes occultos animi recessus, harum commotionum latebras, principia & incrementa? Quorum quidem vel ortus vel societas, vel augmentum maxime ab huius similitudinis doctrina provenit. Enim vero hic discet orator, quomodo animi motibus, quibus auditorum animos iam

iam videt infectos, sibi sit utendum ad commotiones similes, suoque fini convenientes, prudenter excitandas. Hic inveniet, quam concinnus, quamque pronus ab uno animi motu sibi pareat transitus, aditusque ad alterum similem elicendum. Sicuti autem unius gentis bellum facile post se trahit gentium cognatarum, aut amicissimarum, arma: ita magna oratoris prudentia in eo manifestatur, si in unius alicuius commotionis vi excitanda novit reliquorum motuum similium quasi copias auxiliatrices atque exercitum vocare in subsidium. Quibus quidem viribus confociatis, expedita ratione consequitur etiam illud, ut auditorum animos non solum moveat sed etiam accendat, atque inflammet; dum non unicam aliquam flammulam commoveret, sed quasi commune excitat incendium, non facile restinguendum. Sed ne quidem in animis sedandis, & tranquillandis hæc doctrina facile deseret oratorem. Neque enim solummodo harum commotionum similitudinem considerabit, sed etiam earundem attendet dissimilitudinem, discordiam, inimicitiam. Illis igitur motibus, quos studebit sedare, opponet contrarios, non tam diversos quam potius infestissimos hostes. Quem auditores amant, eundem odio, inimicitia, ira denique nostra dignissimum ostendet; ab eodem nobis metuendum, molestiam, ærumnas, molestiam, angores, aut saltem multas sollicitudines expectandas esse docebit: ne hic quidem subsistet, sed etiam eo progredietur, ut auditores tandem pœniteat, & plane pudeat eius, quem modo tantopere amaverant. Non solum omnem exercitum colliget, & congregabit, & tota vi geret bellum: sed etiam copias suas in acie iusta collocabit, huius ordines pro diversa utilitate firmabit, multa etiam habebit in subsidiis. Denique harum commotionum convenientia eum quoque in finem proderit, ut motum animi sibi adversarium ex suis insidiis eiiciat, & plane doceat, reliquos motus, qui in subsidium venerunt, prima causa & origine sua ab unico illo hoste aut nihil, aut saltem parum differre. Quem quidem si hac ratione denudaverit suisque spoliaverit auxiliis, longe expeditior, longe certior erit victoria.

S. 32.

d, in Poësi.

Ab oratoria arte transeamus ad poësin. Poëta est pingere, & imitari naturam. In qua quidem rerum natura, quoniam nihil videmus excellentius mente humana; in hac ipsa vero vel varietate, vel copia, vel etiam vi atque vehementia nihil stilo poëta est dignius, quam vastum illud, potentissimumque commotionum regnum: hic quidem offendit poësis amplissimum campum, quo subinde exspatiatur, quo se iactet, quo denique suas amplificet opes. Scribit enim plerumque vel de hominibus, vel ad homines, vel saltem propter homines. Quorum quidem mores, voluntates, cupiditates, quo melius, quo magis perspicuis notis novit insignire, eo pulchrior eiusdem erit pictura atque imago; quæ vis omnis est a commotionum animi similitudine, dissimilitudine, concordia, discordia. Neque enim poëta impetuosos faciet saltus, sed naturam sequetur ducem, motuum illorum sectabitur vicinitatem atque confinia. Denique in una commotione pingenda nullam omittet, quam propter societatem plerumque concurrere illamque firmare solere, novit. Quando autem non tam illos motus describet quam potius aut incitare, aut reprimere intendet: tunc quidem hanc facultatem omnem vel ab oratore sumet mutuo, vel potius, eius possessionem sibi cum eo communem esse, iudicabit.

S. 33.

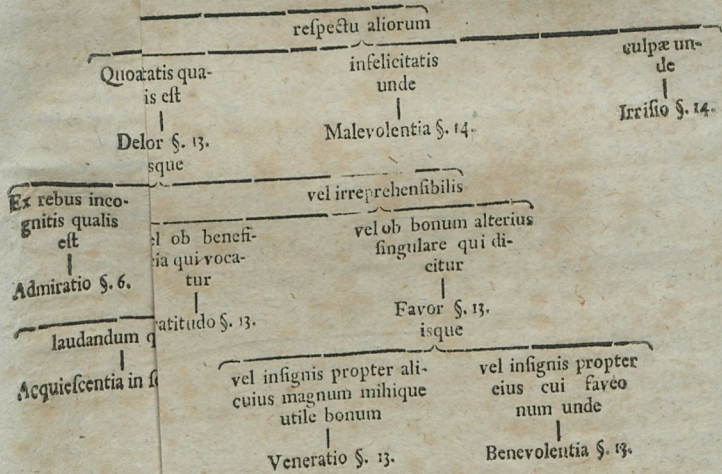
e) in artificibus.

Multa adhuc essent dicenda de sculptoribus, pictoribus, cælatoribus, lapidicidis aliisque huius generis artificibus, quorum ars versatur magna ex parte in hominum formis effingendis. In quibus, quoniam non solum singula membra atque lineamenta exprimenda sunt, sed etiam præclarum iudicatur, convenientes referre gestus; horum quidem necessaria cognitio plurimum pendet ab illa ipsa commotionum animi convenientia, & disconvenientia. Ea enim hominis natura est, ut animi motus non solum in facie describat atque pingat, sed etiam ipso motu manuum, pedum, totoque statu corporis. Qua quidem in re illud inprimis considerandum est, quod varietas illorum motuum diversos quoque exprimat gestus, earum similitudo gestus similes, dissimilitudo dissimiles. Quodsi igitur artifex teneat doctrinam gestuum in his ipsis consociandis, non meliorem inveniet ducem, quam ipsam illam animi motuum similitudinem, & dissimilitudinem: ut iam de operibus illorum artificum iudicandis taceam.

S. 34.

Tabula genealogica

Quoniam igitur huius doctrinæ utilitatem satis arbitror constanter; non inutile fore existimo, si non solum tres illas commotionum commotio-animi quasi familias inter se comparem, atque coniungam, sed etiam unum animi. earundem quasi genealogiam in tabulis coner iam efformare, ut uno intuitu illarum nexus, consensus, aut dissensus, possit conspici, videri & iudicari. Sunt igitur hæc Tabulæ animi commotionum, quales quidem definivimus:

Tabula I.
Stemmata
Commotionum provenientium
ex
Voluptate

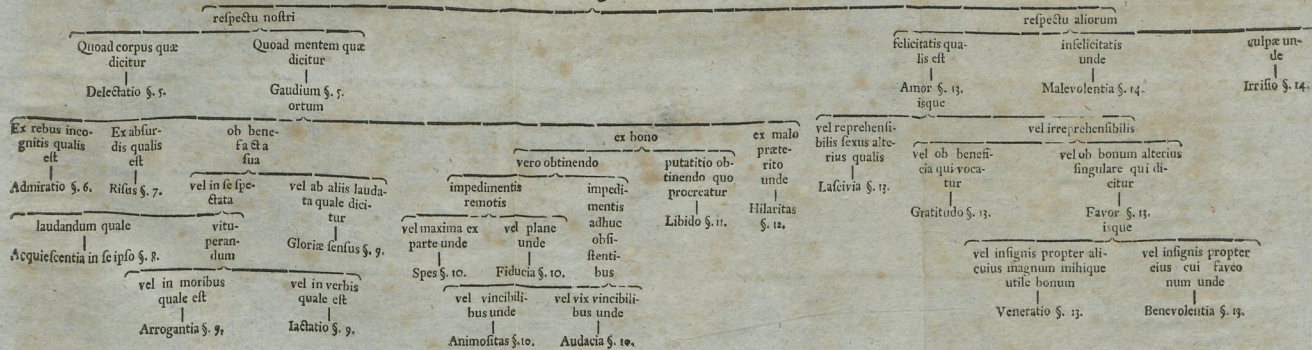

Table
I
Continuation of the
Description

25

Table

Continuation of the Description		Table	
No.	Description	No.	Description
1	...	1	...
2	...	2	...
3	...	3	...
4	...	4	...
5	...	5	...
6	...	6	...
7	...	7	...
8	...	8	...
9	...	9	...
10	...	10	...
11	...	11	...
12	...	12	...
13	...	13	...
14	...	14	...
15	...	15	...
16	...	16	...
17	...	17	...
18	...	18	...
19	...	19	...
20	...	20	...

Commo

responde nobis

Quod mentem par
fictus
Quidam & r
ocum

Quod corpus par
Carnis
Delicta & r

ob pecc-

Ex rebus inco-
gnitis qualis
de quibus
est

impedimentum
omnino

vel de alio iuda
in quibus dicit
est

vel in esse
satis

Ambrasio & c.
Elias & r

respondeat ex
vo

Gloria tantum & r

nam

indubitanter
respondeat in f. d. & r

vel in medio
quis est
Animo

in f. d. & r

vel in ratione
quis est
Arguentia & r

vel ex bono
quam confec
do unde
Desperatio

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Tab. II.
Affectuum ex Tædio.

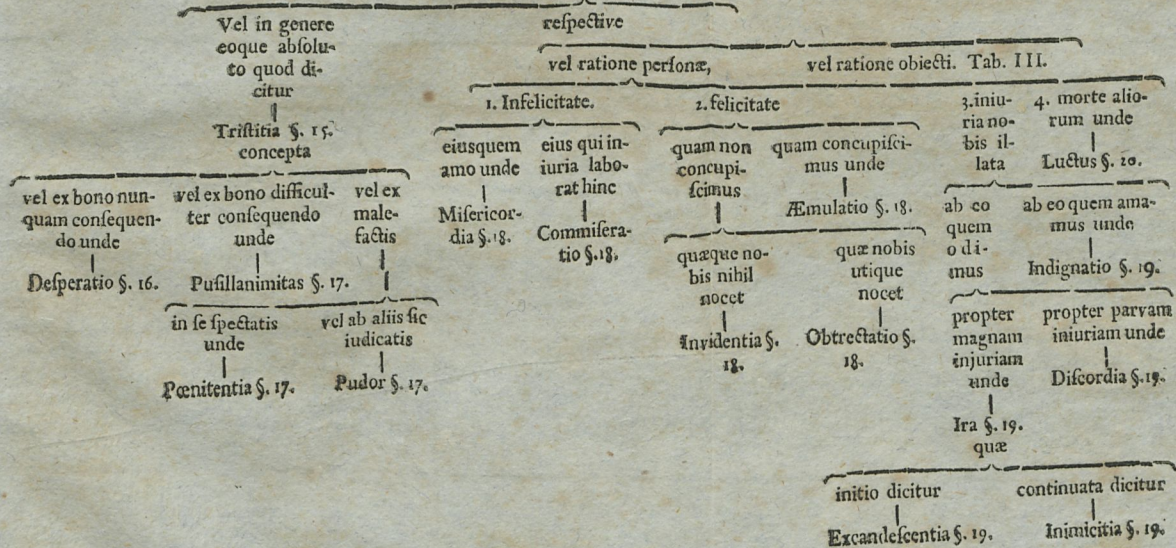

TABLE II
ANALYSIS OF THE

Faint, mirrored text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through. The text is largely illegible due to fading and the texture of the paper. Some discernible fragments include "ANALYSIS OF THE" and "TABLE II".

Tab. II
Arbeitsbuch ex T

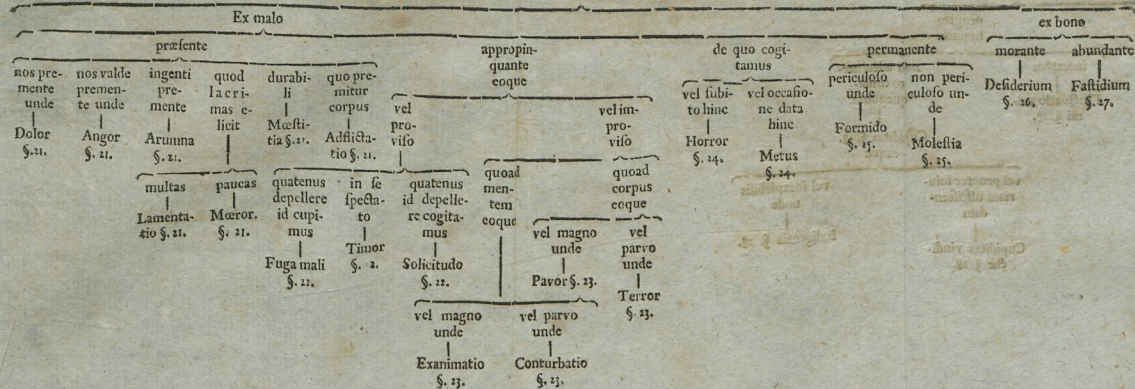
Faint, mirrored text and tables, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is illegible due to fading and bleed-through.

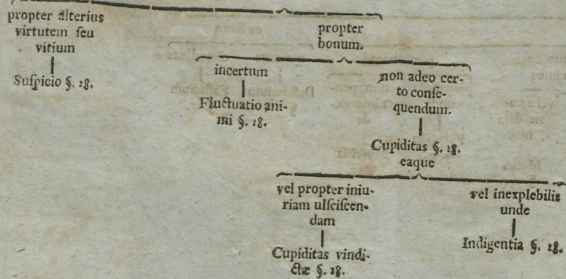
Tabula IV
 Ex
 Commissione Volu
 & Tschil

			ex bone	
		nente	morante	abundante
nos pre- mente unde	nos valde premen- te unde	non peri- culoso un- de	Defiderium §. 26.	Fastidium §. 27.
Dolor §. 21.	Angor §. 21.	Molestia §. 25.		

Tab. III.
Affectuum ex Tædio respectivo
ratione obiecti.

Tabula IV.
 Ex
 Commixtione Voluptatis
 & Tædii.

III. d. 11
 Affectum ex Tædio respectivo
 ratione obiecti

Table with multiple columns and rows, containing faint text and possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is largely illegible due to fading and bleed-through.

Affectuum

1381

Ex malo		procedens			
dolor	2. 1.	tristitia	2. 2.	ira	2. 3.
griefus	2. 4.	timor	2. 5.	superbia	2. 6.
tristitia	2. 7.	ira	2. 8.	avaritia	2. 9.
ira	2. 10.	superbia	2. 11.	griefus	2. 12.
avaritia	2. 13.	griefus	2. 14.	dolor	2. 15.
superbia	2. 16.	dolor	2. 17.	tristitia	2. 18.
griefus	2. 19.	tristitia	2. 20.	ira	2. 21.
dolor	2. 22.	ira	2. 23.	superbia	2. 24.
tristitia	2. 25.	superbia	2. 26.	avaritia	2. 27.
ira	2. 28.	avaritia	2. 29.	griefus	2. 30.
superbia	2. 31.	griefus	2. 32.	dolor	2. 33.
avaritia	2. 34.	dolor	2. 35.	tristitia	2. 36.
griefus	2. 37.	tristitia	2. 38.	ira	2. 39.
dolor	2. 40.	ira	2. 41.	superbia	2. 42.
tristitia	2. 43.	superbia	2. 44.	avaritia	2. 45.
ira	2. 46.	avaritia	2. 47.	griefus	2. 48.
superbia	2. 49.	griefus	2. 50.	dolor	2. 51.
avaritia	2. 52.	dolor	2. 53.	tristitia	2. 54.
griefus	2. 55.	tristitia	2. 56.	ira	2. 57.
dolor	2. 58.	ira	2. 59.	superbia	2. 60.

AB: 155056

VD 18

ULB Halle 3
003 085 112

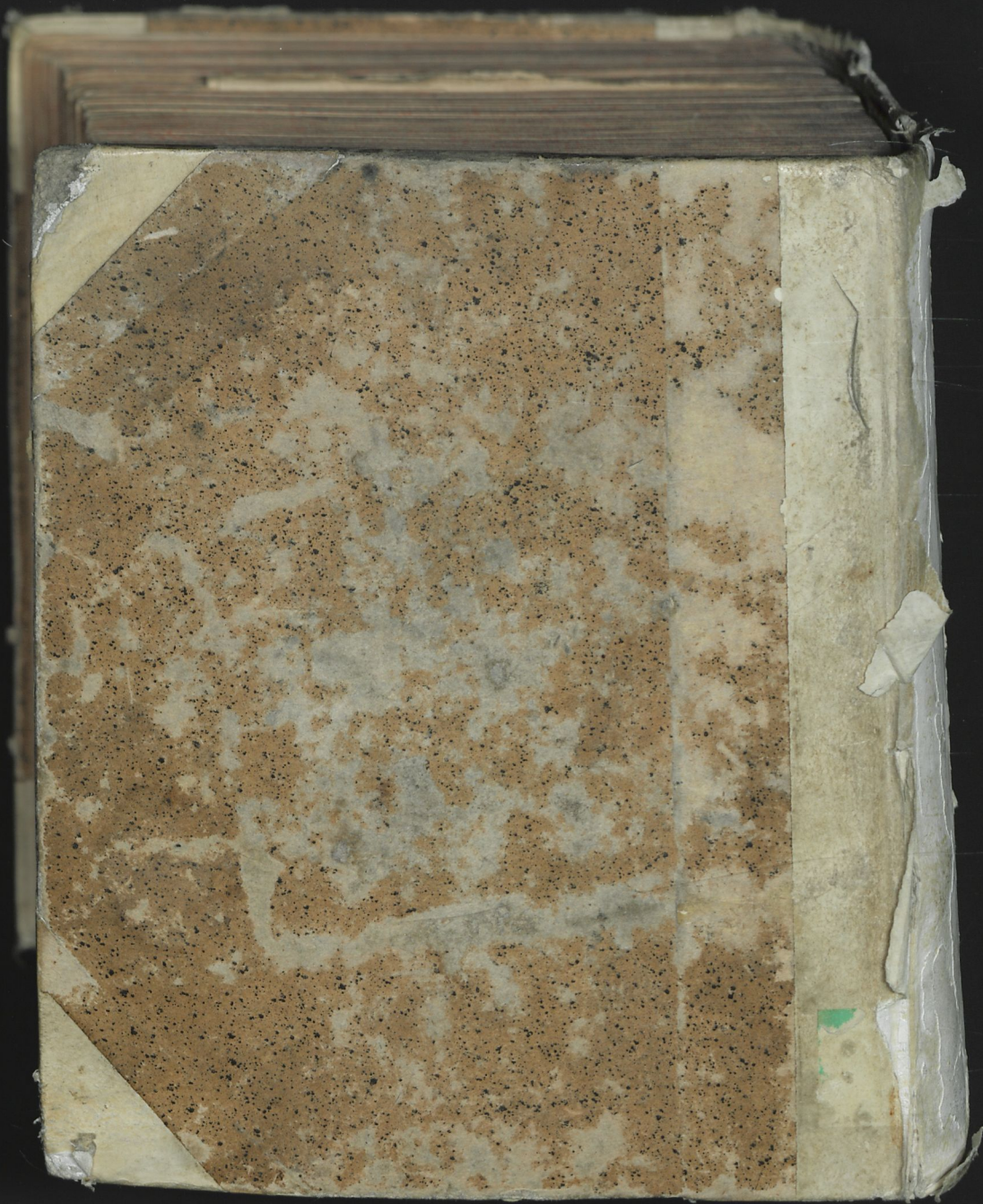

TA → SL
was 75 flut /

R

VD 17

COMM

COG

CO

MICH. HEI

D. XVI

IN A

JO. HE

LITE

VM

NE

A. M.

VS

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Farbkarte #13

B.I.G.

Centimetres

Inches

